

Prof. dr. Miroslav NOVAK
Pokrajinski arhiv Maribor
miro.novak@pokarh-mb.si

Pregledni naučni rad/Review Scientific article
UDK/UDC: 930.25:004.65:004.91:005.92

STANDARDIZACIJA OPISA ARHIVSKIH ENTITETA U NJIHOVIM ELEMENTIMA

Apstrakt: *U arhivskim zbirka podataka možemo naći različite intenzitete popisa arhivskih entiteta kao i njihove različite vrijednosti informacija. Na praktičnom nivou obično ih povezujemo s različitim slogovima i upotrijebljenim rješenjima pojedinačnih popisivača, te s tim povezanu arhivsku etiku. Pri čemu često zanemarujemo činjenicu, da su informativno ekstenzivni zapisi često posljedica nedostatka relevantnih podataka. Nedostatak podataka o arhivskim entitetima zahtijeva najpreciznije određivanje statusa njihovih opisa i time povezanih zahtjeva i očekivanja.*

Autor u ovom radu upozorava, da je sa stanovišta formata opisa arhivskih entiteta potrebno dosljedno implementirati međunarodne arhivske stručne standarde i dogovore. Za raspoznavanje njihove informacijske vrijednosti treba se osloniti na preporuke ISO standarda 214:1996. U tom procesu s metodološkog stanovišta bitno je razdvojiti cjeline sadržaja opisa arhivskih entiteta od pojedinačnih rješenja u njihovim tekstualnim elementima, kao MEMO ili TXT.

Ključne riječi: *Arhivski opisi, arhivski entiteti, standard ISO 214:1996, metode popisivanja, arhivski stručni rad, standardizacija.*

STANDARDIZATION OF DESCRIPTIONS OF ARCHIVAL ENTITIES AND THEIR ELEMENTS

Abstract: *In archival databases we can find different intensities of descriptions of archival entities and thus also their different information values. On a practical level, we usually associate them with the different styles and solutions used by individual archival professional workers and to them related archival ethic. At the same time, we often ignore the fact that records are in many cases the result of a lack of relevant data. And this fact requires a more precise definition of statuses of descriptions and related requirements.*

In this article the author points out that from the point of view of the format of descriptions of archival entities, it is necessary to consistently implement international archival professional standards and agreements. To distinguish their information value, it is necessary to rely on the recommendations of ISO standard 214:1996. In this process, from a methodological point of view, it is necessary to separate the entire contents of descriptions of archival entities from individual solutions in their text elements like MEMO or TXT.

Key words: *Archival descriptions, archival entities, standard ISO 214:1996, descriptive methods, archival professional work, standardization.*

Uvod

Sve veće količine obuhvaćenih meta-podataka u arhivskim zbirkama podataka, prije svega njihove sistemske obrade¹, izmjene² te reorganizacije odnosno spajanje arhivskih baza³ podataka, traže metodološki uporedive, istovremeno i precizno određene opise arhivskih entiteta⁴. Obuhvaćanje podataka u tim opisima je uspješno samo ako se oni u informativnim sistemima ostvaruju kao informacije u tom ili nekom drugom vremenu/prostoru. Tom prilikom se arhivski stručni radnici susreću sa dilemom, kako uopšte, na relativno jednostavan način odrediti informacijske vrijednosti obuhvaćenih cjelina podataka, koji nastaju u procesima opisivanja unikatnih entiteta arhivske stručne obrade.

Rezultat rješavanja tog arhivskog stručnog problema predstavlja spoznaja, da je za neke entitete arhivske stručne obrade na raspolaganju mnogo različitih podataka, dok za druge to nije moguće dobiti, jer nisu očuvani ili nisu dostupni iz različitih razloga. Komplementarno tome, pojavljuju se i neka stručna stanovišta i s tim povezane odluke koje se odnose na popisivanje arhivskih entiteta samo po određenim nivoima popisivanja. Na složenost tih pojava, još prije nekog vremena su upozorili Semlič Rajh i Šauperl u svojim istraživanjima⁵,

¹ Time mislimo na sve vrste ispisa, razvrstavanje istraživanja itd.

² Tipično takve izmjene nalazimo npr. s prenosom podataka iz lokalnih zirkli podataka, npr. u Arhivskom portalu Evrope.

³ Spajanjem baza podataka mislimo prije svega na prenos podataka iz zastarjelih informacijskih sistema u novije ili spajanje arhivskih baza podataka, koje su formirale arhivske službe Hrvatske, Mađarske, Slovenije itd, na različitim platformama.

⁴ S pojmom arhivski entitet označavamo sve pojavne oblike arhivskog gradiva i s tim povezane sadržaje u tom kontekstu, kao što su mjesta, osobe, lozinke predmeta kao i same oblike u kojima se pojavljuje arhivsko gradivo, njihova preuzimanja lokacije i tehničku opremu uključujući s vrstama upotrebe arhivskih sadržaja ili izrađenih reprodukcija itd, dakle sve o čemu sakupljamo i zapisujemo podatke u arhivima (prim. ISADg2, ISAAR CPF, IDIAH i ISDF).

⁵ Zdenka Semlič Rajh, Alenka Šauperl, Problematika gesljenja in oblikovanja deskriptorjev, *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*: Zbornik referatov

kada su s korisničkog stanovišta primjetili neuravnoteženost popisivanja arhiskog gradiva po nivoima. Tom prilikom su prikazali prije svega probleme oskudnih opisa „srednjih“ nivoa popisivanja – znači serija i pod-serija.

Uporedo s gore predstavljenim kvalitativnim analizama su bile u to vrijeme izvršene različite kvantitativne analize. Rezultati tih ispitivanja su bili zasnovani na saznanju, da opširniji zapisi mogu sadržavati više podataka u poređenju sa kraćim zapisima.

S praktičnog stanovišta, u toj vezi je potrebno uvažavati iskustvo, koje su slovenski arhivski stručnjaci stekli u okviru projekta e-ARH.si. koje su sprovedi u okviru Slovenske javne arhivske službe od kraja 2016. do 2021. godine. U okviru projekta je bilo obavljeno mnoštvo istraživanja i s tim povezanih zadataka iz oblasti upravljanja arhivskih sadržaja i njihovog kontesta. Između ostalog je bio zadatak pod nazivom Uspostavljanje uzajamne baze podataka slovenskih javnih arhiva (dalje: SJAS). Taj zadatak je nastao spajanjem baze podataka Arhiva Republike Slovenije i baze podataka slovenskih regionalnih arhiva. Nova zajednička baza je prilikom formiranja obuhvatila skoro 3.000.000 opisa arhivskih jedinica i više miliona opisa drugih arhivskih entiteta.

Svi ti zaključci, saznanja i metodološka rješenja ne daju cjelovit odgovor na pitanje, kako objektivno definisati različite opise arhivskih entiteta, koji su bilo normativni⁶ ili nenormativni, da ih u procesu kasnijih obrada možemo možda u drugim tehnološkim okruženjima, uspješno razmatrati ne samo na razne načine, nego prije svega na logično-sadržajnim nivoima i u jasno određenim kontekstima.

Iz gore navedenog možemo ustanoviti, da treba tražiti odgovore na postavljena pitanja u različitim smjerovima i tom prilikom uvažavati sva tehnička i tehnološka rješenja. Konkretno probleme treba tretirati ne samo na nivou obrada podataka, nego i na osnovu uspješnog (spo)razumijevanja na relaciji čovjek-stroj i čovjek-čovjek. Uporedo s tim treba odrediti jasna ograničenja i arhivske stručne polazne tačke, da su u fokusu aktivnosti ove vrste tako objektivne informacije o arhivskim entitetima, o samom arhivskom gradivu, kao i o tehničkim, sadržajnim

dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike, št. 10, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 2011, 187-213; Zdenka Semlič Rajh, Alenka Šauperl. Analiza oblikovanja vsebine zajetih podatkov v podatkovni bazi SIRAnet, *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: arhivi in ustvarjalci gradiva: stanje in perspektive*, Zbornik mednarodne konference, Radenci, 10-12. april 2013, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 2013, 145-157; Alenka Šauperl, Zdenka Semlič Rajh. Značaj područja identifikacije popisnih jedinica i sadržaja prema standardu ISAD(g) u slovenskoj bazi podataka SIRAnet, *Arhivska praksa*, br. 15, Arhiv Tuzlanskog kantona, Društvo arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona, Tuzla 2012, 323-334.

⁶ Normativni zapis predstavlja zaokruženu cjelinu podataka, koji se sastoji od pratećeg koncepta i njegovih dodjeljenih sadržaja, koji ga određuju. Svaki noseći koncept u sistemu mora biti unikatno. Ako se pojave isti noseći koncepti, a označavaju različite sadržaje, potrebno je noseće koncepte opremiti s dodatnim indikatorima (kvalifikatori), da bismo obezbijedili unikatnost normativnog zapisa. Za osobe, porodice i korporativna tijela, oblikujemo ga u skladu s ISAAR (CPF).

i drugim kontekstima. Izvan fokusa ove vrste istraživanja su njihove intepretacije i dublja istraživanja na osnovu sadržaja iz arhivskog gradiva.

Da bi arhivski stručni izazov bio još u toliko veći, pri tome treba uvažavati još neke druge objektivne činjenice. Stoga treba izdvojiti samo različite metode i povezane nivoe znanja i vještina oblikovanja sadržaja opisa u vremenu i prostoru, dostupnost i relevantnost upotrebljenih izvora i na kraju stepen sintaktične preciznosti zapisa arhivskih zbirki podataka. Ako na to dodamo još relativno brz opšti razvoj implementacije tehnoloških rješenja u arhivski stručni rad, nedovoljno univerzalno obuhvatanje istorijskih i drugih kontekstnih podataka u vezi očuvanja arhivskog gradiva, te s tim povezane probleme preciznih upita u velikom mnoštvu arhivskih sadržaja, onda možemo razumjeti stvarni obim zahtjevnih rješenja gore navedenog problema.

U nastavku ovog rada zbog kompleksnosti problema ograničavamo se samo na izabrane metode određivanja statusa zapisa i njihovih sadržaja, te statusa upotrijebljenih elemenata kako s informacijskog, tako i sa tehničkog stanovišta. Pri tome ćemo se oslanjati prije svega na odredbe ISO standarda, a posebno standarda ISO 214:1996.

Prilikom izrade ovoga rada pratimo više ciljeva. Prvi je da na osnovu stečenih stručnih iskustava pri uspostavljanju uzajamne baze podataka SJAS jasnije odredimo zahtjeve i informacijske karakteristike (obilježja) opisa arhivskih entiteta. Na toj osnovi se mogu dalje razvijati i implementirati potrebne metode oblikovanja sadržaja opisa arhivskih entiteta, čime želimo postići metodološki uporedive zapise, koje lakše i sigurnije možemo obrađivati u raznim informacijskim sistemima.

Standardno oblikovani zapisi direktno utiču na postupke i postignute rezultate različitih istraživanja. Istovremeno s tim omogućavamo razvoj i implementaciju osnovnih parametara za određivanje uspješnosti, pravilnosti i kvaliteta izrade arhivskih opisa kroz duži vremenski period.

Na nivou elemenata pojedinačnih opisa, u ovom radu pratimo osnovne metode određivanja njihovih sadržaja i statusa, uključujući s naziv i način dostizanja postavljenih, odnosno očekivanih ciljeva u konkretnom arhivskom informacijskom sistemu. Pri čemu ne smijemo zaboraviti ni na osiguranje njihove dugoročne interoperabilnosti. Arhivski stručni radnici u tom kontekstu ne razvijaju samo semantički ili sintaktički nivo, nego prije svega sadržajno-pragmatični nivo u skladu sa zahtjevima standarda ISO 214:1996. Ovo drugo u praksi predstavlja potrebnu dodatnu vrijednost pojedinačnim opisima za njihovu dugoročnu upotrebljivost.

U nastavku ovog rada se zbog kompleksnosti ograničavamo samo na metode određivanja statusnih zapisa i statusa njihovih elemenata, kako s informacionog, tako i s tehničkog stanovišta. Tom prilikom ćemo uvažavati zahtjeve arhivskih stručnih i drugih standarda i iskustava prilikom uspostavljanja uzajamne baze podataka SJAS, te tehnološke karakteristike platforme scopeArchiv.

Za potrebe ovog rada bilo je upotrijebljeno više metoda različitog intenziteta. Izlažemo slijedeće: iskustvena i statička metoda, metoda studija arhivskih izvora i literature, metoda sažimanja sadržaja, metoda testiranja rješenja te opisna metoda. Pri tome su bile u ovom radu upotrebljene još induktivna metoda za oblikovanje stručnih usmjerenja, te deduktivna metoda za provjeru podudaranja pojedinačnih usmjerenja na konkretnim primjerima.

O zakonitostima oblikovanja opisa njihovih elemenata

Popisivanje arhivskih entiteta je u zadnjim decenijama doživjelo velike promjene. Još se ne nazire kraj razvoja u toj oblasti, to možemo vidjeti na primjeru razvoja implementacije konceptualnog modela Records i Context (RiC).

U periodu pred informatizacijom i standardizacijom popisivanja arhivskog gradiva je važno da posebne popise ne treba praviti, ako već postoje. Ako originalna arhivska pomagala nisu postojala, arhivski stručni radnici su ih pravili u toku procesa uređivanja i popisivanja arhivskog gradiva. Tom prilikom su izvršili implementaciju različitih metoda i rješenja, zbog čega je bila njihova dugoročna informacijska vrijednost u pravilu ograničena samo na okolinu, u kojoj su nastajali. Istovremeno s tim je kvalitet opisa arhivskih entiteta mogao jako varirati i to ne samo u odnosu na raspoložive podatke⁷, nego i u odnosu na vrijeme i intenzitet popisa, na sposobnosti popisivača prilikom oblikovanja informacija⁸ o arhivskom gradivu itd.

Standardizacija zapisa u međusobnim arhivskim bazama podataka i razvoj u oblasti uspostavljanja globalnih komunikacija pokazuje na saznanja, da standardizacija na nivou implementacije arhivskih stručnih standarda nije dovoljna. Mnogi obuhvaćeni zapisi o arhivskom gradivu u sistemu standardizovanog popisivanja sadrže premalo podataka, da bi mogli postati opšte upotrebljive informacije kod korisnika. Za što postoji puno razloga. Među njima posebno se ističe nedostatak metoda oblikovanja zapisa u arhivskim informacionima sistemima. Razvoj pojedinačnih metoda popisa nije ograničen samo na pravila i zahtjeve. Preduslov za njihovo postojanje je upotreba potrebnoga arhivskoga stručnoga terminološkog fonda, istovremeno s tim treba razvijati i potrebne postupke upotrebe i validacije metoda popisivanja arhivskih entiteta.

⁷ Podatak: činjenice, koje o određenoj stvari nešto govore ili se na nju odnose, određena činjenica koja omogućava spoznaju određene stvari ili o toj stvari zaključuje, poruka u takvoj formi da se može uzeti u obzir u informatici. Preuzeto od SSKJ.

⁸ Informacija: što se o određenoj stvari kaže, poručiti, obavijest, pojašnjenje, cjelokupno znanje o određenoj djelatnosti ili oblasti, namjenjena javnosti, podaci, mnoštvo vrijednosti, koje kompjuter primi ili nakon izrade izda, mjera za ustanovljavanje nespremnosti o rezultatu pokusa. Preuzeto od SSKJ.

Već u standardu ISO 214:1996, koji je namijenjen standardizaciji izrade sažetka za publikacije i dokumentaciju, u početku možemo pronaći početnu tačku, da je „zbog rastućeg obima istraživačkih, naučnih, tehničkih i drugih informacijskih i dokumenata za učenje uvijek važnije, da je osnovni sadržaj svakog dokumenta brzo i precizno prepoznatljiv“. Na osnovu neposrednih arhivskih stručnih iskustava kod upotrebe arhivskog gradiva možemo zaključiti, da treba osnovnu namjeru toga standarda upotrijebiti pri razvoju metoda opisivanja različitih arhivskih entiteta. Pri čemu uopšte nije važno u kakvom tehnološkom okruženju arhivski stručni radnici obuhvataju opise arhivskih entiteta.

Poznato je da se metodologija opisivanja arhivskih entiteta realizuje na tehničkom nivou kroz korisničke interfejsne arhivskih informacijskih sistema, dok se na intelektualnom nivou realizuje kroz dugoročnu neposrednu upotrebljivost zapisa te vrste u prostoru i vremenu. Pri čemu ne možemo mimo činjenice, da je nemoguće sve zapise izraditi na istom kvalitativnom i kvantitativnom nivou, jednostavno zato što za određene entitete opisa nema više dostupnih ili poznatih podataka.

Standard ISO 214:1996 i opisi arhivskih entiteta

ISO standard 214:1996 s naslovom Dokumentacija – Sažetak za publikacije i dokumentaciju daju smjernice za pripremu izvoda dokumenata. Oni su po definiciji određeni kao skraćeni, precizni prikazi sadržaja bez dodatnih obrazlaganja i kritike, bez obzira ko je taj sažetak (isječak) napisao.

Poređenje metoda oblikovanja isječka po standardu ISO 214:1996 s metodama i namjenama opisa arhivskih entiteta pokazuje, da isječak i opis arhivskog entiteta imaju puno sličnosti i uporedivih zahtjeva. U nekom smislu Opis arhivskog gradiva je “isječak” (sažetak) iz originalnog arhivskog gradiva.

U spomenutom standardu su predstavljene radnje, da se shvati kao “anotacija”⁹, “odlomak”¹⁰ i “uzorak”¹¹, pri čemu se ne upotrebljavaju kao sinonimi pojma “isječak” i kao posledica toga, ne upotrebljavaju se ni za opis entiteta.

Pojam “opis arhivskog entiteta” možemo definisati na osnovu zahtjeva standarda ISO 214:1996 tako, da ga definišemo kao marginalni, detaljan prikaz arhivskog entiteta bez dodatnih objašnjenja i kritike, bez obzira ko i kada je izradio taj opis.

⁹ Anotacija je po ISO standardu 214:1996 kratko objašnjenje, pojašnjenje dokumenta ili njegovog sadržaja može i njegov kratak opis, obično dodat kao napomena ...

¹⁰ Odlomak po standardu označava jedan ili više dokumenata, koji se izaberu s imenom, da bi se njim predstavio cijeli tekst.

¹¹ Sažetak je definisan kao kratka rekapitulacija važnih nalaza i zaključaka, navedenih u dokumentu (obično) na kraju s imenom, važnih nalaza i zaključaka, navedenih u dokumentu s imenom, da čitaoca dodatno upozori na bitne sadržaje već pročitaneog teksta.

Ako opise arhivskih entiteta postavimo u kontekst standarda ISO 214:1996, onda možemo istaći neke važnije tačke:

- Dobro pripremljen opis arhivskog entiteta omogućava korisniku njegovu brzu i preciznu identifikaciju u mnoštvu srodnih arhivskih entiteta.
- Omogućava opuštanje produbljenih istraživanja entiteta u fokusu i drugih relevantnih dokumenata za razumijevanje njihovih sadržaja i konteksta.
- Omogućava informatički podržana istraživanja po zbirka podataka, kao i po vrijednosti filtera, punom tekstu, kao i po različitim oblastima tj. elementima opisa.

U arhivskoj struci je opšte poznato, da nedostatak relevantnih podataka za objektivno opisivanje arhivskih entiteta predstavlja činjenicu, s kojom mora računati svaki stvaralac zapisa. Kao posljedicu s tim se suočava i korisnik arhivskog gradiva.

☒	DF 4/20380	Schweiz.- Zürich.- International Committee on the Science of Photography (ICSP).- Leitungssitzung	1983
	Organisationseinheit :	Reisestelle	
	Unterlagenart :	Sachakte	
	Benutzungsort :	Berlin-Lichterfelde	
	 Link kopieren		

Prilog 1. *Primjer indikativnog opisa arhivskog entiteta.*¹²

U skladu s razmatranim standardom možemo zaključiti, da opisi arhivskih entiteta često nisu neposredno upotrebljivi u onolikoj mjeri kako bismo očekivali, nego samo daju naznake na određene činjenice u vezi s posmatranim arhivskim entitetom (Prilog 1). „Indikativni opisi” samo navode tipove posmatranih sadržaja arhivskog gradiva, te glavne teme i način njihovog razmatranja.

Za razliku od indikativnih opisa, informativni opisi arhivskih entiteta u najvećoj mogućoj mjeri predstavljaju količinske i /ili informacije o kvalitetu iz arhivskog gradiva ili o kontekstima, u kojima se to nalazi (Prilog 2).

¹² Schweiz – Zürich - International Committee on the Science of Photography (ICSP).- Leitungssitzung.
<https://invenio.bundesarchiv.de/invenio/direktlink/e9eb5ce5-140d-4dff-a89f-7587a97abc5d/>.

Slično kao za isječke po standardu ISO 214:1996 važi i za arhivske opise, da iz različitih razloga u praksi treba izraditi kombinovane informativno-indikativne isječke tj. opise arhivskih entiteta.

Bez obzira na to kakav tip arhivskih opisa imamo, važno je samo da su posredovane informacije razumljive za čitaoce, a da ne treba pogledati u samo arhivsko gradivo ili u izvore o kontekstnim informacijama. Važno arhivsko stručno usmjerenje predstavlja standard sa zahtjevom, da opis arhivskog entiteta mora biti sam po sebi dovoljan. Sadržaj bi trebao biti što zgusnutiji, ali istovremeno ne smije djelovati nerazumljivo i nejasno. U skladu s opštom namjenom, da informacije moraju biti tako oblikovane, da kod korisnika smanjuju stepen neizvjesnosti.

Elementi identifikacije	
Signatura PE:	SI_PAM/1775/001/004_00111
Prejšnje signature PE:	"PAMB/2144 (2006-2009); 1957249 (1987-2006)."
Naslov PE:	Galerija jugoslovenskog portreta Tuzla : dopis Ivanu Kosu
Čas nastanka PE:	15.10.1973
Nivo popisa:	Dokument
Elementi vsebine in ureditve	
Vsebina PE:	Galerija iz Tuzle se zanima za Kosove slike za svoj prodajni salon.
Elementi dostopnosti in uporabe	
Zvrsti arhivskega gradiva:	spisovno gradivo
Količina PE:	1 kos
Jezik:	srbohrvaški
Pisava:	latinica (tipkopis ali tisk)
Pripomočki za uporabo:	prevzemni popis
Interni podatki	
Številka TE:	2
Ovoj številka:	18
Področje kontrole zapisa	
Jezik zapisa:	slovenski
Pisava zapisa:	latinica
Pravila in dogovori:	ISAD(g)2 Splošni mednarodni standard za popisovanje arhivskega gradiva (2000)

Prilog 2. *Primjer informativnog opisa arhivskog entiteta.*¹³

Zahtjevi posmatranog standarda mogu arhivskim stručnim radnicima pomoći prilikom neposrednog oblikovanja sadržaja popisa. Tako standard predlaže da u isječku (sažetku), tj. opisima arhivskih entiteta treba upotrebljavati glagole u kreativnom modu (načinu). Glagolski pridjev trpni je dozvoljen za indukativne ili čak informativne opise. Kod kojih je posebno istaknut nosilac radnje. Prilikom opisivanja bi se trebalo upotrijebiti treće lice, osim u slučaju

¹³ Galerija jugoslovenskog portreta Tuzla: dopis Ivanu Kosu. <http://www.siranet.si/detail.aspx?>

kada se za upotrebu prvog lica izbjegnu glomazne konstrukcije, čime se obezbjeđuje veća jasnoća.

Istovremeno zahtjevi standarda upozoravaju da u isječcima tj. opisima arhivskih entiteta treba koristiti karakteristične riječi za opise entiteta, jer to dobro utiče na preciznost rezultata kasnijih istraživanja. Posebno se ističe saznanje, da treba izbjegavati neobične, odnosno zastarjele izraze, skraćenice, ili simbole, tj. treba ih u okviru opisa pri prvom pojavljivanju odgovarajuće razriješiti i pojasniti.

Standard ISO 214:1996 i elementi opisa

Opise arhivskih entiteta čine popisni elementi, koji su za potrebe obuhvatanja podataka strukturirani i oblikuju jedan ili više obrazaca. Popisni elementi mogu biti u tehničkom smislu različitog ili istog tipa¹⁴ ovisno od upotrijebljene tehnologije i informacijskog okruženja. Na aplikativnom nivou se neposredno implementiraju za potrebe popisa arhivskih entiteta. Pri čemu je vrlo važan dizajn same baze podataka, koji se ostvaruje kroz obrasce i relacije između elemenata u tim obrascima. Sve to zajedno neposredno utiče na sintaksu i semantiku primarnih opisa i s tim povezanih drugih opisa arhivskih entiteta.

Arhivski stručni radnici u pravilu imaju mogućnost suoblikovanja nekih karakteristika arhivskih baza podataka. Ta mogućnost je direktno proporcionalna vremenu postojanja pojedinačne arhivske baze. Veći uticaj arhivskih stručnih radnika možemo prepoznati u vrijeme uspostavljanja baze podataka, kasniji potezi i izmjene zahtjevaju normalizaciju već obuhvaćenih podataka s novim zahtjevima ili rješenjima. U praksi se tako izbjegava promjena formata zapisa u postojećim bazama podataka, jer one mogu prouzrokovati različite zaplete prilikom obuhvatanja podataka, u nekim slučajevima mogu da zaljuljaju konzistentnost cjelokupne arhivske baze. Time neposredno utiču na povećanje nesigurnosti u dobijene podatke, te na povećanu entropiju cjelokupnog arhivskog informacijskog sistema.

Pravilnost oblikovane baze podataka, a time i njena neposredna upotrebljivost se odražava u mogućnosti mašinske obrade sadržaja po pojedinačnim elementima u skladu s tehničkim mogućnostima. Pri čemu treba uvažavati sintaktičke i semantičke zakonitosti opisa, da se na osnovu toga može izvesti pravilna strojna obrada. Upravo zbog toga je potrebno pojedinačne sadržaje popisnih elemenata odrediti i po analogiji, na izbor opisa arhivskih entiteta, odnosno po analogiji na isječke (sažetke), koji su u skladu sa ISO 214:1996. Oni mogu biti informativni i indikativni, a mogu biti i informativno

¹⁴ U okviru baze Slovenskih javnih arhiva su na raspolaganju sljedeći elementi: Audi/Video, Tekst (4000), Parni brojevi, Vrijeme (uu:mm:ss), Vremenski obim (od/do), DA/NE polje, Memo polje, Poglavlje/Podpoglavlje, Decidan pojedinačni datum, Poseban datum, Poštanska poveznica, Poveznica sa drugim zapisa, Poveznica sa datotekom, Slika, Broj s nepokretnim zarezom, Trajanje; Web hyper poveznica.

indikativni. Zakonitosti njihovog oblikovanja i s tim i namjena upotrebe, tako da su lako uporedive s cjelokupnim opisom arhivskog entiteta.

Prilikom analize opisa arhivskih entiteta, potrebno je u njihovom informacijskom obliku definisati još i status cjelokupnog zapisa i njegovih elemenata, s obzirom na operativne potrebe arhivskog informacijskog sistema.

Sadržaji posebnih elemenata mogu biti oblikovani tako, da omogućavaju sortiranje, upravljanje linearanih i hijerarhijskih redoslijeda, različita istraživanja, npr. na osnovu punog teksta, ili na osnovu skraćivanja riječi (skraćénice), izradu poveznica sa unutrašnjim i vanjskim izvorima, agregacija vrijednosti elemenata na višem nivou, određivanje datumskih i vremenskih promjena itd. To znači da su elementi popisa operativni ili operativno aktivni, iako mogu biti i pasivni ili u statusu - pripremni. Poseban status imaju i „prazni” elementi, koji su naime dio obrasca, iako nemaju obuhvaćene (još) nikakve sadržaje. Uprkos tome, ipak omogućuju neke obrade – prije svega istraživanja.

Status elemenata opisa možemo definisati na osnovu slijedeće pojednostavljene matrice, koju čine statusi u pogledu sadržaja i statusi u smislu daljnje obrade:

<i>Status u odnosu na sadržaj:</i>	<i>Status u odnosu na mogućnost daljnje obrade:</i>
<i>informativni</i>	operativno aktivni / pasivni / pripremljeni
<i>indikativni</i>	operativno aktivni / pasivni / pripremljeni
<i>informativno-indikativni</i>	operativno aktivni / pasivni / pripremljeni
<i>prazni elementi</i>	operativno aktivni / pasivni / pripremljeni

Na osnovu gore određenih statusa arhivski informacijski sistemi ispisuju sadržaje opisa ili njihovih elemenata, kao i elemente bez sadržaja, omogućavaju filtriranje, sortiranje itd.

Prilog 3. *Descriptor Clean-Up* – primjer dodatka za upravljanje udvostručenih deskriptora.

U nekim slučajevima, npr. prilikom agregacije baza podataka, potrebno je sadržajima, odnosno njihovim elementima odrediti kod statusa, informativno ili indikativno još druge statuse. Kao primjer da navedemo elemente podataka u dvjema bazama s različitim ili istim identifikacijskim elementima podataka (ID), različita ili ista imenovanja elemenata s uporedivim ili neuporedivim sadržajima (ime). Istovremeno s tim, ti elementi mogu biti različitog ili istog tipa (tip), koje treba sistemski spojiti i tom prilikom uvažavati posljedice spajanja sadržaja. Te uslove možemo zapisati na sljedeći način:

1. Ako je $ID(BAZA1) = ID(BAZA2) + ime(BAZA1) = ime(BAZA2) + tip(BAZA1) = tip(BAZA2)$ -> spojiti elemente i sadržaje
2. Ako je $ID(BAZA1) \neq ID(BAZA2) + ime(BAZA1) = ime(BAZA2) + tip(BAZA1) = tip(BAZA2)$ -> premjestiti elemente i onda spojiti elemente i sadržaje
3. Ako je $ID(BAZA1) \neq ID(BAZA2) + ime(BAZA1) \neq ime(BAZA2) + tip(BAZA1) = tip(BAZA2)$ -> promijeniti ime elemenata i onda ih premjestiti i na kraju spojiti elemente i sadržaje
4. Ako je $ID(BAZA1) \neq ID(BAZA2) + ime(BAZA1) \neq ime(BAZA2) + tip(BAZA1) \neq tip(BAZA2)$ -> dodati elemente ili izbrisati elemente

Nedvosmisleno određeni kombinovani uslovi omogućavaju vrlo precizno određivanje aktivnosti operatera baze podataka na opisima i elementima. Zbog čega je potrebno razviti na aplikativnom nivou različite

metodologije vrednovanja i s time povezana pravila, koja se zasnivaju između ostalog i na standardu ISO 214:1996.

Prilikom spajanja zapisa problemu prilazimo sa stručnog arhivskog stanovišta, kada treba jedne sadržaje zamijeniti s drugima (Prilog 3). U tom slučaju su odluke načelno jasne, da su informativni zapisi s većom težinom indikativni. Sa metodološkog stanovišta znači, da se možemo osloniti na diskutovani standard, u smislu da definišemo boljim zapis, onaj koji je informativan i promoviramo ga u relaciji do uporedivog indikativnog zapisa, kojeg eliminišemo.

Zaključak

U odgovarjućoj arhivskoj teoriji i praksi ISO standard 214:1996 do sada nije često bila predmet arhivskih stručnih razmišljanja. Izuzetak je publicistička djelatnost u oblasti priprema stručnih i naučnih radova u stručnim i naučnim publikacijama iz oblasti arhivske teorije i prakse.

Obavljene analize arhivskih informativnih pomagala, posebno elektronskih, pokazuju ne samo hitnost standardizacije strukture opisa arhivskih entiteta, nego i na standardizaciju njihovih informacijskih vrijednosti. To posebno važi za potrebe upravljanja arhivskim gradivom i s njima povezanih konteksta sadržaja. Zahtjev je potenciran s intenzivnom izgradnjom uzajamnih arhivskih zbirki podataka očuvanog arhivskog gradiva. Neposredno praktična iskustva u vezi s tim, zadnjih godina dobila je i slovenska javna arhivska služba. Slovenski arhivski stručni radnici su se posebno intenzivno bavili s tim problemima prilikom spajanja dviju obimnih zbirki podataka koje su ranije bile samostalne, u obostrano povezanu zbirku podataka Slovenske javne arhivske službe. Iako pri samom tehničkom postupku spajanja više miliona zapisa i poveznica, nije bilo percipirano većih tehničko-tehnoloških problema, primjećeni su u oblasti jednakih ili sličnih sadržaja. Za tu namjenu bilo je potrebno razviti nove metode i alate za rješavanje nastalih dilema kod donošenja odluka: da li dva slična zapisa označavaju jedan ili dva, odnosno više entiteta.

Međunarodni standard ISO 214:1996 je na nivou utvrđivanja informacijskih vrijednosti sadržaja arhivskih popisa značajan iz više uglova posmatranja i kao takav služi za više namjena, npr: kao cjelokupni dizajn sadržaja same baze podataka, ili kao osnova za razvoj metoda oblikovanja opisa arhivskog gradiva ili sadržaja elemenata opisa, te metoda upravljanja sličnih ili uporedivih zapisa. Na aplikativnom nivou ga je moguće implementirati kao rješenje u slučajevima različitih opisa istih entiteta arhivske obrade, koji su različitog informacijskog intenziteta. U tim slučajevima su informativni zapisi imali veći prioritet nego indikativni. S tim pravilom se dugoročno poboljšava kvalitet same baze podataka. Informativni zapisi posreduju korisnicima jasne informacije koje ga ne dovode ni u kakve dileme čime omogućavaju preciznije rezultate obavljenih upita o arhivskoj građi. Shodno tome manje materijalno tehničko

opterećenje originalnog arhivskog gradiva istovremeno osiguravajući veću dostupnost takvog kulturnog nasljedstva, prije svega manji stepen nespremnosti prilikom istraživanja i samim tim i veća stopa povjerenja u cjelokupan arhivski informacijski sistem, koji dugoročno izgrađuje arhivska služba.

Summary

In modern archival theory and practice, the ISO standard 214:1996 has not been the subject of archival professional considerations so far. The exception is publishing activity in the field of preparation of professional and scientific articles in professional and scientific publications from the field of archival theory and practice.

Analyses of archival information aids, especially electronic ones, show not only the need to standardize the structures of descriptions of archival entities, but also the standardization of their information values. This is especially important for data about management of archival material and for other to them related contexts. However, the request is emphasized by the intensive cooperation in mutual archival databases of preserved archival material.

In recent years, the Slovenian Public Archives Service has also gained direct practical experience in this regard. Slovenian archival professionals have been particularly intensive in dealing with these problems in merging two large, previously independent databases into a mutual database of the Slovenian Public Archival Service. Although no major technical-technological problems were detected in the technical process of combining several millions of records and links. However, they were detected in the field of combining the same or similar contents. For this purpose, it was necessary to develop new methods and tools for resolving doubts in decisions whether the two or more similar records denote one or more entities.

At the level of defining the information values of the contents of archival descriptions, the international standard ISO 214:1996 is important from several points of view and can serve several purposes. Standard can be used as a basis for the general content design of the archival database. Archivists can use it also for the development of methods for designing descriptions of archival material. In the process of describing of archival material can be used also for defining proper informational values of contents of description elements. It can help the archivists in managing similar or comparable records. This can be especially important in the cases of different descriptions with different information intensities of the same archival entities. In these cases, the informative records have often a higher priority than the indicative ones. This basic rule improves the quality of the database itself in the long term. It is generally known that informative records provide users with clear and unambiguous information. They can enable accurate results of queries on archival material.

The standard ISO 214:1996 effects also on better material preservation of the original archival material and on the other hand ensures better access to archival material. It seems that with implementation of this standard archivists gain the most important solution and this is elimination or at least restriction of uncertainty in searching of archival material and in the same time a higher level of trust in the entire archival information systems built by the modern archival services.